

Guía Docente				
Datos Identificativos				2016/17
Asignatura (*)	Teoría da educación	Código	652G01001	
Titulación	Grao en Educación Infantil			
Descritores				
Ciclo	Período	Curso	Tipo	Créditos
Grao	1º cuatrimestre	Primeiro	Formación básica	6
Idioma	Galego			
Modalidade docente	Presencial			
Prerrequisitos				
Departamento	Pedagogía e Didáctica			
Coordinación	Malheiro Gutiérrez, José Manuel	Correo electrónico	jose.malheirog@udc.es	
Profesorado	Malheiro Gutiérrez, José Manuel Zapico Barbeito, Mª Helena	Correo electrónico	jose.malheirog@udc.es helena.zapico@udc.es	
Web				
Descrición xeral				

Competencias / Resultados do título	
Código	Competencias / Resultados do título
A1	Comprender os procesos educativos e de aprendizaxe no período de 0-6, no contexto familiar, social e escolar.
A4	Recoñecer a identidade da etapa e as súas características cognitivas, psicomotoras, comunicativas, sociais, afectivas.
A5	Saber promover a adquisición de hábitos en torno á autonomía, a liberdade, a curiosidade, a observación, a experimentación, a imitación, a aceptación de normas e de límites, o xogo simbólico e heurístico.
A6	Coñecer a dimensión pedagóxica da interacción cos iguais e os adultos e saber promover a participación en actividades colectivas, o traballo cooperativo e o esforzo individual.
A10	Crear e manter lazos de comunicación coas familias para incidir eficazmente no proceso educativo.
A13	Analizar e incorporar de forma crítica as cuestións máis relevantes da sociedade actual que afectan á educación familiar e escolar: impacto social e educativo das linguaxes audiovisuais e das pantallas; cambios nas relacións de xénero e interxeracionais; multiculturalidade e interculturalista; discriminación e inclusión social e desenvolvemento sustentable.
A19	Comprender que a dinámica diaria en educación infantil é cambiante en función de cada estudante, grupo e situación e saber ser flexible no exercicio da función docente.
A22	Atender as necesidades dos estudantes e transmitir seguridade, tranquilidade e afecto.
A23	Comprender que a observación sistemática é un instrumento básico para poder reflexionar sobre a práctica e a realidade, así como contribuír á innovación e á mellora en educación infantil.
A24	Dominar as técnicas de observación e rexistro.
A27	Situar a escola infantil no sistema educativo español, no contexto europeo e no internacional.
A28	Coñecer experiencias internacionais e exemplos de prácticas de innovadoras en educación infantil.
A30	Participar na elaboración e seguimento de proxectos educativos de educación infantil no marco de proxectos de centro e na colaboración co territorio e con outros profesionais e axentes sociais.
A31	Coñecer a lexislación que regula as escolas infantís e a súa organización.
B1	Aprender a aprender.
B3	Aplicar un pensamento crítico, autocrítico, lóxico e creativo.
B4	Traballar de forma autónoma con iniciativa e espírito emprendedor.
B5	Traballar de forma colaborativa.
B6	Comportarse con ética e responsabilidade social como cidadán e como profesional.
B7	Comunicarse de maneira efectiva nun contorno de traballo.
B9	Autonomía na aprendizaxe.
B10	Capacidade de análise e síntese.
B12	Capacidade de organización e planificación.
B14	Capacidade para detectar as súas propias necesidades de aprendizaxe ao longo da vida.

B15	Capacidade para asumir a necesidade dun desenvolvemento profesional continuo, a través da reflexión sobre a propia práctica.
B16	Capacidade para integrarse e comunicarse con expertos noutras áreas e en contextos diferentes.
B18	Capacidade para relacionarse positivamente con outras persoas.
B22	Creatividade ou capacidade para pensar as cousas desde diferentes perspectivas, ofrecendo novas solucións aos problemas.
B23	Habilidades sociais para exercer o liderado na aula.
B24	Recoñecemento e respecto á diversidade e á multiculturalidade.
C1	Expresarse correctamente, tanto de forma oral coma escrita, nas linguas oficiais da comunidade autónoma.
C4	Desenvolverse para o exercicio dunha cidadanía aberta, culta, crítica, comprometida, democrática e solidaria, capaz de analizar a realidade, diagnosticar problemas, formular e implantar solucións baseadas no coñecemento e orientadas ao ben común.
C7	Asumir como profesional e cidadán a importancia da aprendizaxe ao longo da vida.
C8	Valorar a importancia que ten a investigación, a innovación e o desenvolvemento tecnolóxico no avance socioeconómico e cultural da sociedade.

Resultados da aprendizaxe			
Resultados de aprendizaxe		Competencias / Resultados do título	
Comprender os procesos educativos e de aprendizaxe no período de 0-6, no contexto familiar, social e escolar.	A1		
Recoñecer a identidade da etapa e as súas características cognitivas, psicomotoras, comunicativas, sociais, afectivas.	A4		
Comprender que a dinámica diaria en educación infantil é cambiante en función de cada estudante, grupo e situación e saber ser flexible no exercicio da función docente.	A19		
	A23		
Comprender que a observación sistemática é un instrumento básico para poder reflexionar sobre a práctica e a realidade, así como contribuír á innovación e á mellora en educación infantil.	A24		
	A27		
Dominar as técnicas de observación e rexistro. Situar a escola infantil no sistema educativo español, no contexto europeo e no internacional.	A28		
	A31		
Coñecer experiencias internacionais e exemplos de prácticas de innovadoras en educación infantil.			
Coñecer a lexislación que regula as escolas infantís e a súa organización.			
Saber promover a adquisición de hábitos en torno á autonomía, a liberdade, a curiosidade, a observación, a experimentación, a imitación, a aceptación de normas e de límites, o xogo simbólico e heurístico.	A5		
	A6		
Coñecer a dimensión pedagóxica da interacción cos iguais e os adultos e saber promover a participación en actividades colectivas, o traballo cooperativo e o esforzo individual.	A10		
	A13		
Crear e manter lazos de comunicación coas familias para incidir eficazmente no proceso educativo.	A22		
Analizar e incorporar de forma crítica as cuestións máis relevantes da sociedade actual que afectan á educación familiar e escolar: impacto social e educativo das linguaxes audiovisuais e das pantallas; cambios nas relacións de xénero e interxeracionais; multiculturalidade e interculturalista; discriminación e inclusión social e desenvolvemento sustentable.	A30		
Atender as necesidades dos estudantes e transmitir seguridade, tranquilidade e afecto.			
Participar na elaboración e seguimento de proxectos educativos de educación infantil no marco de proxectos de centro e na colaboración co territorio e con outros profesionais e axentes sociais.			
Traballar de forma autónoma con iniciativa e espírito emprendedor.		B4	
Traballar de forma colaborativa.		B5	
Capacidade para detectar as súas propias necesidades de aprendizaxe ao longo da vida.		B14	
Recoñecemento e respecto á diversidade e á multiculturalidade.		B24	
Comunicarse de maneira efectiva nun contorno de traballo.		B7	
Capacidade de análise e síntese.		B10	
Capacidade de organización e planificación.		B12	
Capacidade para integrarse e comunicarse con expertos noutras áreas e en contextos diferentes.		B16	

Aprender a aprender. Aplicar un pensamento crítico, autocrítico, lóxico e creativo. Comportarse con ética e responsabilidade social como cidadán e como profesional. Autonomía na aprendizaxe. Capacidade para relacionarse positivamente con outras persoas. Capacidade para asumir a necesidade dun desenvolvemento profesional continuo, a través da reflexión sobre a propia práctica. Creatividade ou capacidade para pensar as cousas desde diferentes perspectivas, ofrecendo novas solucións aos problemas. Habilidades sociais para exercer o liderado na aula.		B1 B3 B6 B9 B15 B18 B22 B23	
Valorar a importancia que ten a investigación, a innovación e o desenvolvemento tecnolóxico no avance socioeconómico e cultural da sociedade.			C4 C7 C8
Expresarse correctamente, tanto de forma oral coma escrita, nas linguas oficiais da comunidade autónoma.			C1
Desenvolverse para o exercicio dunha cidadanía aberta, culta, crítica, comprometida, democrática e solidaria, capaz de analizar a realidade, diagnosticar problemas, formular e implantar solucións baseadas no coñecemento e orientadas ao ben común. Asumir como profesional e cidadán a importancia da aprendizaxe ao longo da vida.			C4 C7

Contidos	
Temas	Subtemas
1. Explicación e comprensión do feito educativo.	1.1. A Teoría da Educación: niveis de análise e planos explicativos. 1.2. Ámbito conceptual: caracterización científica da educación. 1.3. Natureza e funcións sociais da educación.
2. Dimensións, fins e principios da educación.	2.1. Dimensións presentes en toda práctica educativa. 2.2. Fins, valores e principios deontolóxicos da educación. 2.3. Relacións estruturais entre educación e sociedade. A institución escolar como produto social. 2.4. Aproximación aos paradigmas en educación e movementos pedagóxicos contemporáneos.
3. O dereito á educación.	3.1. Educación e Estado Social: aspectos xerais do dereito á educación. 3.2. Lexislación e dereito á educación: perspectiva nacional e internacional. 3.3. Dereito á educación: igualdade, liberdade e calidade. 3.4. A institucionalización da educación: os sistemas educativos nacionais.
4. A educación como proceso de comunicación interpersonal.	4.1. Comunicación e educación. 4.2. A experiencia educativa de Reggio Emilia. 4.3. Comunicación e saber profesional: O educador/a como profesional. Tensións e incertidumes do profesorado actual.
5. Educación ao longo da vida e sociedade educativa.	5.1. A educación ao longo da vida: concepto, necesidade e evolución histórica. 5.2. Sociedade educativa: proxecto educativo de cidade; cidades amigas da infancia; etc.

Planificación				
Metodoloxías / probas	Competencias / Resultados	Horas lectivas (presenciais e virtuais)	Horas traballo autónomo	Horas totais
Sesión maxistral	A1 A6 A10 A13 A19 A27 A28 A31 C8	14	0	14
Actividades iniciais	B18 B22 B23 C1	3	0	3

Análise de fontes documentais	A1 A4 A6 A13 A19 A23 A28 A31 B4 B9 B10 C8	4	23	27
Recensión bibliográfica	A1 A4 A6 A13 A19 A22 A23 A27 B4 B5 B10 B12 B14 B15 C1	0	20	20
Estudo de casos	A4 A5 A6 A10 A13 A23 A24 A30 B18 B24 C1 C4	3	10	13
Presentación oral	A30 B1 B3 B5 B12 B14 B15 B18 B22 B23	4	5	9
Traballos tutelados	A4 A5 A13 B1 B3 B4 B6 B7 B9 B10 B12 B14 B18 C1	0	10	10
Portafolios do alumno	A1 A5 A22 A23 A24 A28 A30 B1 B3 B5 B7 B12 B14 B23 B24 C4 C7 C8	0	10	10
Proba de ensaio	A27 A28 B1 B3 B4 B6 B7 B9 B10 B12 B14 C1 C7	2	10	12
Discusión dirixida	A5 A6 A10 A13 A19 B3 B4 B5 B6 B7 B10 B14 B15 B23 C1	6	0	6
Aprendizaxe servizo	A1 A5 A6 A19 A22 A23 A24 A30 B1 B3 B4 B5 B6 B7 B9 B12 B15 B16 B22 B23 C4	4	6	10
Eventos científicos e/ou divulgativos	A1 A4 A6 A13 A22 A23 A28 B10 B14 B15 B16 C7	2	4	6
Atención personalizada		10	0	10

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientativo, considerando a heteroxeneidade do alumnado

Metodoloxías	
Metodoloxías	Descrición
Sesión maxistral	Exposición oral dos contidos da materia diante do alumnado, complementada co uso dos recursos pertinentes (textuais e/ou audiovisuais) e a introdución de preguntas dirixidas ao alumnado para motivar a reflexión e o diálogo aberto. A obxectivo final pasa pola transmisión de coñecementos e ao tempo facilitar a súa aprendizaxe, potenciando a participación dos/as estudantes na construción significativa do coñecemento.
Actividades iniciais	Nas primeiras sesións de clase levaranse a cabo actividades de carácter expositivo, por parte do profesor, nas que se presentará o programa da materia e a dinámica metodolóxica establecida para o mellor desenvolvemento da mesma.
Análise de fontes documentais	Análise crítica e reflexiva de documentos e fontes relevantes (bibliográficos, legislativos, audiovisuais, xornalísticos...), o que implica a identificación e comprensión dos aspectos clave en relación cos contidos da materia, co fin de interpretar e cuestionar a realidade que se nos amosa.
Recensión bibliográfica	Proceso de lectura crítica dun libro, artigo ou calquera outro documento escrito. Comprende, ademais da lectura da obra en cuestión, a análise do seu contido, unha crítica e mesmo unha valoración en relación con outros documentos de igual ou parecida natureza.

Estudo de casos	Consiste na procura e/ou achegamento dunha serie de casos ou experiencias educativas para o seu estudo, análise e discusión á luz dos referentes teóricos da materia.
Presentación oral	Exposicións de traballos realizados tanto de xeito individual como colectivo, diante do grupo de referencia, procurando tirar algunhas conclusións sobre o problema de investigación, documento ou experiencia abordada.
Traballos tutelados	<p>Metodoloxía deseñada para promover a aprendizaxe autónoma do alumnado baixo a tutela e seguimento por parte do docente. Tendo como referencia os contidos e a bibliografía da materia, e coas orientacións que a profesora estime oportunas, realizarase en grupo (4-5 persoas) un traballo de ampliación sobre un dos 5 bloques temáticos, que contemplará a recensión dun libro, a busca e análise de novas de prensa, e/ou un estudo de caso sobre unha experiencia, un programa ou recurso relacionado.</p> <p>Será preciso desenvolver, como mínimo, dúas sesións de tutoría nas que presentar o guión do traballo e facer o seguimento do mesmo. As datas serán acordadas na aula.</p> <p>Ademais de ser incluído no cartafol, cada grupo expoñerá nunha sesión interactiva o seu traballo, co obxecto de compartilo e sometelo a debate e valoración.</p> <p>A súa entrega e avaliación terá lugar ao finalizar o cuadrimestre, sendo un traballo final de curso, que require dunha abordaxe completa e holística da materia.</p>
Portafolios do alumno	<p>Dossier ordeado por seccións, debidamente identificadas e paxinadas, no que se recollen os rexistros e/ou materiais produto das actividades de aprendizaxe realizadas polo alumnado. Realizarase a nivel grupal (entre 4-5 integrantes) e inclúense aquelas actividades indicadas pola/o docente, referentes tanto ás sesións expositivas como interactivas, e que poden abranger: notas de clase, mapas conceptuais, glosarios, recensións de fontes documentais, resumo de eventos científicos e/ou divulgativos... De cada actividade recollerase ademais unha valoración sobre a práctica desenvolvida (contidos abordados, competencias adquiridas, metodoloxía aplicada...). Así mesmo, presentarase ao final unha autoavaliación individual do proceso de aprendizaxe, das competencias adquiridas, do grao de participación e implicación, do tempo dedicado...</p> <p>O cartafol é froito do traballo tutelado e continuo en torno aos diferentes núcleos temáticos que se iniciarán na aula pero que requirirá do traballo autónomo do alumnado ?previo e posterior?, atendendo ás indicacións que se proporcionarán a través da atención personalizada do profesor, na aula e no horario de tutorías.</p> <p>Ao igual que acontece cos traballos tutelados e por formar estes parte do propio cartafol, a súa entrega e avaliación terá lugar igualmente ao finalizar o cuadrimestre, sendo por tanto un traballo final de curso, que require dunha abordaxe global e integral dos contidos da materia.</p>
Proba de ensaio	<p>Pretende determinar os logros do alumnado en termos de obxectivos. Procura avaliar de xeito directo a capacidade de análise, a expresión e a organización de ideas relativas aos contidos da materia.</p> <p>Valorarase a rigorosidade da resposta, combinada coa capacidade de razoamento (argumentación, relación entre ideas, comparación...), creatividade e espírito crítico. Implica un estudo amplo e profundo dos contidos, sen perder de vista o conxunto das ideas e as súas relacións.</p> <p>A súa realización terá lugar na data oficial establecida para o exame da materia.</p>
Discusión dirixida	En base a lecturas previas de carácter obrigatorio, a través das que recoller diferentes argumentacións sobre unha temática, favorecendo o debate e contraste de opinións fundamentadas, coa finalidade de que o alumnado constrúa unha visión crítica das diferentes formas de interpretar a realidade socioeducativa.
Aprendizaxe servizo	Metodoloxía que combina o servizo á comunidade coa aprendizaxe nun só proxecto, no que o alumnado se forma traballando en necesidades reais do seu entorno coa fin de melloralo.
Eventos científicos e/ou divulgativos	Asistencia e participación en actividades de carácter científico e/ou divulgativo (congresos, xornadas, simposios, cursos, conferencias, exposicións...), que teñan relación coa materia. Deben entenderse como unha estratexia complementaria de formación e nunca como substitutiva de outras.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
--------------	------------

Traballos tutelados	Grupo A.
Presentación oral	Para o desenvolvemento dos diferentes traballos (individuais ou en pequeno grupo) que se planteen durante o cuatrimestre, o alumnado contará coa orientación e o apoio do profesor durante as sesións interactivas, nas horas destinadas ás titorías de despacho (P0B16), a través do correo electrónico ou, por último, na plataforma MOODLE.
Estudo de casos	
Portafolios do alumno	
Recensión bilbiográfica	Grupo B.
	Para o desenvolvemento do traballo tutelado, a súa presentación oral e a realización do portafolios, será preciso participar, como mínimo, en dúas sesións de titorización, nas que facer o seguimento por parte da docente. Estas sesións serán indicadas na aula.

Avaliación			
Metodoloxías	Competencias / Resultados	Descrición	Cualificación
Traballos tutelados	A4 A5 A13 B1 B3 B4 B6 B7 B9 B10 B12 B14 B18 C1	<p>Deberá incluír unha recensión sobre un libro relacionado coa temática, así como o estudo de caso sobre unha experiencia, programa, recurso, etc. Tamén se poderá solicitar, de ser o caso, a análise de novas de prensa.</p> <p>Valorarase especialmente: a coherencia interna; a profundidade do contido; a capacidade para establecer sinerxías; o tratamento dunha linguaxe propia do contexto disciplinar; a utilización de fontes documentais complementarias e actuais; a presentación; entre outros.</p> <p>A súa entrega e avaliación terá lugar ao finalizar o cuatrimestre, sendo un traballo final de curso, que require dunha abordaxe completa e holística da materia.</p>	25
Presentación oral	A30 B1 B3 B5 B12 B14 B15 B18 B22 B23	<p>A valoración do traballo presentado terá carácter grupal. Será por elo preciso que cada grupo estableza unhas normas de autorregulamento mínimas que faciliten a dinámica de traballo en tódolos casos.</p> <p>Valorarase: a orde na exposición; a claridade e corrección lingüística; a capacidade de síntese das ideas fundamentais; o nivel de profundidade na abordaxe da temática que amose a súa comprensión; a linguaxe non verbal e utilización do espazo; a creatividade (presentación suxestiva, motivadora, dinamizadora da participación das/os compañeiros/as...); o uso de recursos...</p>	10
Proba de ensaio	A27 A28 B1 B3 B4 B6 B7 B9 B10 B12 B14 C1 C7	<p>Pretende determinar os logros do alumnado en termos de obxectivos. Procura avaliar de xeito directo a capacidade de análise, a expresión e a organización de ideas relativas aos contidos da materia.</p> <p>Valorarase a rigorosidade da resposta, combinada coa capacidade de razoamento (argumentación, relación entre ideas, comparación...), creatividade e espírito crítico. Implica un estudo amplo e profundo dos contidos, sen perder de vista o conxunto das ideas e as súas relacións.</p> <p>A súa realización terá lugar na data oficial establecida para o exame da materia.</p>	40

Portafolios do alumno	A1 A5 A22 A23 A24 A28 A30 B1 B3 B5 B7 B12 B14 B23 B24 C4 C7 C8	Dossier ordeado por seccións, debidamente identificadas e paxinadas, no que se recollerán os rexistros e/ou materiais produto das actividades de aprendizaxe realizadas polo alumnado. Recolleranse, como mínimo, o rexistro dunha sesión expositiva (mapa conceptual, glosario, reflexión grupal sobre os contidos, aplicación á Educación Infantil...) e de tres prácticas de sesións interactivas (discusión dirixida, análise de fontes documentais, presentación oral, estudo de caso...), e unha autoavaliación individual en relación ás aprendizaxes e competencias desenvolvidas na materia, o grao de implicación persoal nas actividades e traballos grupais... Na cualificación do cartafol, contéplase o traballo final (15 pto.) e a valoración individual da aprendizaxe e asistencia a clase (10 pto.). Valorarase a capacidade reflexiva en relación á propia aprendizaxe; a evolución da aprendizaxe reflectida nas prácticas recollidas en relación ao grao de profundidade do contido; a capacidade para establecer sinerxías; o tratamento dunha linguaxe propia do contexto disciplinar; a utilización de fontes documentais complementarias e actuais; a presentación; entre outros. Ao igual que acontece cos traballos tutelados e por formar estes parte do propio cartafol, a súa entrega e avaliación terá lugar igualmente ao finalizar o cuadrimestre, sendo por tanto un traballo final de curso, que require dunha abordaxe global e integral dos contidos da materia.	25
-----------------------	---	---	----

Observacións avaliación

1.- Para superar a materia é imprescindible ter superadas todas e cada unha das actividades de avaliación. En caso contrario, a cualificación será de suspenso. Gardaranse as partes aprobadas durante a convocatoria anual.

2.- A asistencia e participación activa e esixente nas dinámicas de aula serán consideradas de forma positiva no proceso de avaliación.

3.- Calquera circunstancia persoal que poida alterar o seguimento da materia por parte do alumnado deberá ser comunicada ao inicio do curso para a súa oportuna e axeitada consideración. Para o alumnado que, por razóns debidamente acreditadas, non poida ter unha asistencia sistemática e o faga a tempo parcial, establécense criterios de avaliación adecuados, en cada caso, ás súas circunstancias, garantindo a igualdade de oportunidades.

Criterios de avaliación:

Grupo A:

- Proba de ensaio (50%)
  - Recensión dun dos libros recomendados (20%)
  - Traballos realizados en pequeno grupo (20%)
  - Outros aspectos (Actitude, asistencia, interese amosado, etc.) (10%)
- O alumnado de segunda oportunidade deberá realizar unha proba obxectiva que contará o 100% da cualificación.
- No caso de ter estudantes con discapacidade, e dependendo da mesma, arbitraranse as probas oportunas contando co asesoramento da Unidade Universitaria de Atención á Diversidade (ADI).

Grupo B:

- Recensión e exposición oral dun dos libros da bibliografía básica, que deberá ser acordado coas profesoras a inicios de curso para a convocatoria de xaneiro, e a inicios do segundo cuadrimestre para a convocatoria de xullo (30%).
- Proba de ensaio (70%).

As pautas e criterios de avaliación están recollidas no documento de avaliación colgado no Moodle.

4.- Para acollerse á modalidade presencial, cómpre ter unha asistencia mínima do 85%.

Fontes de información

Bibliografía básica

- Alonso, A.(2008). Las leyes educativas de la democracia. Descripción y contraste 1985-2006. Acción educativa y Ministerio de Educación, Política Social y Deporte.- Apple, M. e Beane, J.A. (1999). Escuelas democráticas. Madrid: Morata-Paideia.- Asociación Internacional de Ciudades Educadoras (2004). Carta de Ciudades Educadoras.- Ayuste, A. e outros (2005). Planteamientos de la Pedagogía Crítica: comunicar y transformar. Barcelona: Graó.- Carbonell, J.(1996). La escuela entre la utopía y la realidad. Barcelona: Euma-Octaedro.- Carbonell, J.(2001). La aventura de innovar. El cambio en la escuela. Madrid: Morata.- Carbonell, J.(2008). Una educación para mañana. Barcelona: Octaedro.- Caride, J. A. e Meira, P.A. (1996). O diálogo paradigmático na Educación Social. Revista Galega de Educación, 27, 16-20.- Carr, W. (1995). Una teoría para la educación. Hacia una investigación educativa crítica. Madrid: Morata.- Colom, A.J. e Núñez, L. (2001). Teoría de la Educación. Madrid: Síntesis. - Cuesta, R. (2005). Felices y escolarizados. Crítica de la escuela en la era del capitalismo. Barcelona: Octaedro.- De Puelles, M.(2006). Problemas actuales de política educativa. Madrid: Morata.- Delors, J.(1996). La educación encierra un tesoro. Madrid: Santillana. Ediciones UNESCO.- Delval, J.(1990). Los fines de la educación. Madrid: Siglo XXI.- Delval, J.(2002). La escuela posible. Barcelona: Ariel.- Dewey, J.(1995). Democracia y educación. Madrid: Morata.- Dirección General de Educación y Cultura (2004). Competencias para un aprendizaje a lo largo de la vida de 2005. Un marco de referencia europeo. Comisión Europea.- Dubet, F.(2005). La escuela de las oportunidades. ¿Qué es una escuela justa? Barcelona: Gedisa.- Esteve, J.Manuel (1994). El malestar docente. Barcelona: Paidós.- Fernández Enguita, M. (1999). La escuela a examen. Madrid: Psicología Pirámide.- Fernández Enguita, M. (2001). Educar en tiempos inciertos. Madrid: Morata.- Fernández, M.; Mena, L. e Riviere, J. (2010). Fracaso y abandono escolar en España. Barcelona: Obra Social Fundación ?La Caixa?.- Filho, L.(1992). Introducción al estudio de la Escuela Nueva. Buenos Aires: Kapelusz.- Freinet, C.(1992). Técnicas Freinet de la Escuela Moderna. Madrid: Siglo XXI.- Freire, P. (2006). El grito manso. Buenos Aires: Siglo XXI.- Gimeno, J.(2003). El alumno como invención. Madrid: Morata.- Gimeno, J. (2005). La educación obligatoria: su sentido educativo y social. Madrid: Morata. - Gimeno, J. e Carbonell, J. (coords.) (2003). El sistema educativo .Una mirada crítica. Barcelona: CISS-Praxis.- Guerrero, A.(1996). Manual de sociología de la educación. Madrid: Síntesis.- Imbernon, F.(coord.) (1999). La educación en el siglo XXI. Los retos del futuro inmediato. Barcelona: Graó.- Kaplún, M.(1998). Una pedagogía de la comunicación. Madrid: Ediciones de la Torre.- Lei Orgánica 1/1990, de 3 de outubro, de Ordenación Xeral do Sistema Educativo.- Lei Orgánica 10/2002, do 23 de decembro, de Calidade da Educación.- Lei Orgánica 2/2006, de 3 de Maio, de Educación.- Lei Orgánica 8/2013, de 10 de Decembro, para a Mellora da Calidade Educativa.- López López, Mª Rosario et al. (2009). Educar para convivir: xogos e obradoiros de educación para o desenvolvemento en primaria. Madrid: Los libros de la Catarata- Makarenko, A. S.(1967). Poema pedagógico. Barcelona: Planeta.- Malaguzzi, L. (2011). La educación infantil en Reggio Emilia. Barcelona: Octaedro. - Martín Rodríguez, E. (1988). La supervisión educativa a la luz de las tradiciones y teorías científicas de la organización escolar. En Supervisión educativa (pp.47-67). Madrid: Uned.- Merieu, P. (1998). Frankenstein educador. Barcelona: Laertes.- Merieu, P.(2001). La opción de educar. Ética y pedagogía. Madrid: Octaedro.- Morin, E. (2001). Los siete saberes necesarios para la educación del futuro. Barcelona: Paidós.- Naciones Unidas (1948). Declaración Universal dos Dereitos Humanos.- Negrín, O. e Vergara, J. (2003). Teorías e Instituciones Contemporáneas de educación. Madrid: ICE e Ramón Areces.- Neill, A. S.(1974). Summerhill. Un punto de vista radical en la educación de los niños. México: FCE.- Salinas Ramos, Konsue (2014). Acercando la educación para el desarrollo a la escuela: una mirada internacional, una mirada local. Navarra: Gráficas Castuera- Tiana, A.; Ossenbach, G. e Sanz, F. (coords.) (2002). Historia de la educación (Edad Contemporánea). Madrid: UNED.- Torreblanca, J.(coord.) (2002). Los fines de la educación. Una reflexión desde la Izquierda. Madrid: Biblioteca Nueva.- Torres, J.(2011). La justicia curricular. El caballo de Troya de la cultura escolar. Madrid: Morata.- Trilla, J.(coord.) (2001). El legado pedagógico del siglo XX para la escuela del siglo XXI. Barcelona: Graó.- Trillo, F.(1994). El profesorado y el desarrollo curricular: tres estilos de hacer escuela. Cuadernos de Pedagogía, 228, 70-74.- Tonucci, F.(1997). La ciudad de los niños. Un modo nuevo de pensar la ciudad. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez.- Varela, J.(2007). Las reformas educativas a debate. Madrid: Morata.- Villena Higuera, José Luis e Molina Fernández, Elvira (coords) (2015). Ciudades con vida: infancia, participación y movilidad. Barcelona: Graó- VV.AA (1995). Volviera pensar la educación. Volumen I: Política, educación y sociedad. Madrid: Morata e A Coruña: Paideia.- VV.AA. (2000). Pedagogías del siglo XX. Barcelona: CISS-Praxis.

Bibliografía complementaria

- Adorno, T. W. (1998). Educación para la emancipación. Madrid: Morata.- Aldecoa, J. (1991). Historia de una maestra. Madrid: Anagrama.- Almeida, J. (1995). Sociología de la educación. Notas para un curso. Barcelona: Ariel.- Alumnos de la Escuela de Barbiana (1982). Carta a una maestra. Barcelona: Hogar del Libro.- Álvarez-Uría, F. e Varela, J. (1991). Arqueología de la escuela. Madrid: La Piqueta.- Álvarez-Uría, F. e Varela, J. (2009). Sociología de las instituciones: bases sociales y culturales de la conducta. Madrid: Morata.- Apple, M. W (1996). Política cultural y educación. Madrid: Dykinson.- Aubert, A. (2004). Dialogar y transformar. Pedagogía crítica del siglo XXI. Barcelona: Graó.- Ball, S.J. (Comp.) (2001). Foucault y la educación. Madrid: Morata, 4ª ed.- Barreiro, H. e Terrón, A. (2005). La institución escolar: una creación del estado moderno. Barcelona: Octaedro.- Bauman, Z. (2007). Los retos de la educación en la modernidad líquida. Barcelona: Gedisa.- Benner, D. (1998). Pedagogía como ciencia. Teoría reflexiva de la acción y reforma de la praxis. Barcelona: Pomares-Corredor.- Carreño, M.; Colmenar, C.; Egido, I. e Sanz, F. (2000). Teorías e instituciones contemporáneas de educación. Madrid: Síntesis.- Casas, M. e Botella, J. (2003). La democracia y sus retos en el siglo XXI. Elementos para la formación democrática de los jóvenes. Barcelona: Praxis.- Castillejo, J. L.; Vázquez, G.; Colom, A. J. e Sarramona, J. (1993). Teoría de la educación. Barcelona: Taurus.- Cela, J. e Palou, J. (1994). Con voz de maestro. Madrid: Celeste.- Colom, A. J. (1997). Teorías e instituciones contemporáneas de la educación. Barcelona: Ariel.- Costa, A. (2009). A construción do coñecemento pedagóxico: antecedentes e desenvolvementos no século XX. Santiago de Compostela: Universidade, Sevizio de Publicacións e Intercambio Científico.- De la Garza, MªT. (1995). Educación y democracia. Aplicación de la teoría de la comunicación a la construcción del conocimiento en el aula. Madrid: Visor.- De Puelles, M. (1991). Educación e ideología en la España Contemporánea (1767-1975). Barcelona: Editorial Labor.- Delgado, B. (1998). Historia de la infancia. Barcelona: Ariel.- Delval, J. (2000). Aprender en la vida y en la escuela. Madrid: Morata.- Díez, C. (2002). El piso de abajo de la escuela: los afectos y las emociones en el día a día de la escuela infantil. Barcelona: Graó.- Escolano, A. (2002). La educación en la España contemporánea. Políticas educativas, escolarización y culturas pedagógicas. Madrid: Biblioteca Nueva.- Fernández Soria, J. M. (1996). Educación y Estado en la España contemporánea. Madrid, Síntesis- Ferrer i Guardia, F. (1976). La Escuela Moderna. Madrid: Júcar.- Ferrero, J. J. (1994). Teoría de la educación: Lecciones y lecturas. Bilbao, Universidad de Deusto- Freire, P. (1970). Pedagogía del oprimido. Madrid: S.XXI.- Freire, P. (1997). A la sombra de este árbol. Barcelona: El Roure.- García Aretio, L. (1998). La Educación. Teorías y conceptos. Perspectiva integradora. Madrid: Paraninfo.- García, J. e García, A. (1996). Teoría de la educación. Salamanca: Universidad de Salamanca.- Gómez Rodríguez De Castro, F. e outros (1998). Génesis de los sistemas educativos nacionales. Madrid: UNED.- Guttman, A. (2001). La educación democrática. Una teoría política de la educación. Barcelona: Paidós. - Halliday, J. (1995). Educación, gerencialismo y mercado. Madrid: Morata.- Hargreaves, A. (1996). Profesorado, cultura y posmodernidad. Madrid: Morata.- Illich, I. (1974). La sociedad desescolarizada. Barcelona: Seix Barral.- Llopis, R. (2005). La revolución en la escuela. Dos años en la Dirección General de Primera Enseñanza. Madrid: Biblioteca Nueva.- McCourt, F. (2006). El profesor. Madrid: Maeva.- Medina, R.; Rodríguez, T.; García, L. (1992). Teoría de la educación. Madrid: UNED.- Moore, T. W. (1987). Introducción a la teoría de la educación. Madrid: Alianza.- Negrín, O. e Vergara, J. (2005). Antología de textos de Teorías e Instituciones Contemporáneas de educación. Madrid: Ramón Areces.- Neill, A.S. (1994). El nuevo Summerhill. México: FCE.- Palacios, J. (1988). La cuestión escolar. Críticas y alternativas. Barcelona: Laia.- Pennac, D. (2008). Mal de escuela. Barcelona: Mondadori.- Popkewitz, Th. S (1994). Sociología política de las reformas educativas. Madrid: Morata.- Porto, A.S. (1986). La Institución Libre de Enseñanza en Galicia. Sada (A Coruña): Edición do Castro.- Pozo, Mª M (2004). Teorías e Instituciones contemporáneas de educación. Madrid: Biblioteca Nueva.- Rousseau, J.J. (1984). Emilio o de la educación. México: Porrúa. 9º edic.- Ruiz, A. (2002). La escuela pública. El papel del Estado en la educación. Madrid: Biblioteca Nueva.- Savater, F. (1997). El valor de educar. Barcelona: Ariel.- Santos Rego, M. A. (ed.) (2009). Políticas educativas y compromiso social. El progreso de la equidad y la calidad. Barcelona: Octaedro.- Sánchez Arbós, M. (2005). Mi diario. Zaragoza: Diputación General de Aragón y Caja de Ahorros de la Inmaculada.- Sánchez Arbós, M. (2007). Una escuela soñada. Textos. Madrid: Biblioteca Nueva.- Sarramona, J. (2000). Teoría de la educación. Reflexión y normativa pedagógica. Barcelona: Ariel.- Sarramona, J.; Colom, A.J.; Vázquez, G. (1998). Educación no formal. Barcelona: Ariel.- Skinner, B.F. (1985). Walden Dos. Barcelona: Martínez Roca.- Subirats, M.- Brullet, C. (1988). Rosa y azul. La transmisión de los géneros en la escuela mixta. Madrid: Instituto de la Mujer.- Taibo, C. (dir.) (2010). Decrecimientos. Sobre lo que hay que cambiar en la vida cotidiana. Madrid: Catarata.- Torres Santomé, J. (2006). La desmotivación del profesorado. Madrid: Morata.- Trilla, J.

(1993). La educación fuera de la escuela. Barcelona: Ariel.- Viñao Frago, A. (2004). Escuela para todos. Educación y modernidad en la España del siglo XX. Madrid: Marcial Pons.- VV.AA. (2003). La participación de los padres y madres en la escuela. Barcelona: Graó.

Recomendacións

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Materias que continúan o temario

Observacións

- Non se admitirán traballos dos que as/os profesoras/es non teñan constancia da súa realización.- Os traballos presentaranse en formato dixital (PDF) e sempre axeitadamente identificados (nome da alumna/o, curso, grupo, equipo, materia e nome da docente).

(*A Guía docente é o documento onde se visualiza a proposta académica da UDC. Este documento é público e non se pode modificar, salvo casos excepcionais baixo a revisión do órgano competente dacordo coa normativa vixente que establece o proceso de elaboración de guías